

Messadi pertuccont l'iniziativa dil pievel davart la revisiun totala dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion

Preziada dunna presidenta dil parlament
Stimadas parlamentarias, stimai parlamentaris

Ils 31 da matg 2022 ha ina grappa da habitontas e habitonts cun dretg da votar inoltrau all'administraziun communal in'iniziativa davart la revisiun totala dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion. La suprastanza communal ha constatau en sia sesida dils 7 da zercladur 2022 la valeivladad formala dall'iniziativa e transferescha ussa quella al parlament communal per l'ulteriura deliberaziun. En quei connex suttametta ella cheu sutvart in messadi per mauns dil parlament communal.

Situaziun da partenza

Sebasond sin art. 21 al. 1 lit. a ed al. 2 dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion ha in comité d'iniziativa da sis habitontas e habitonts cun dretg da votar annunziau all'administraziun communal ils 3 da mars 2022 in'iniziativa davart la revisiun totala dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion. L'iniziativa ei vegnida inoltrada en fuorma d'ina proposta generala. Il text dall'iniziativa ei il suandont:

«Las votantas ed ils votants dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion damondan ina revisiun totala dalla constituziun communal ed en special ina votaziun da variantas davart in model politic cun ina radunonza communal ni cun mantener in parlament communal redimensiunau. Plinavon eis ei d'examinar surtut l'introducziun da departaments, l'installaziun da cumissiuns (en particular ina cumissiun da baghegiar), l'elecziun e la constituziun dalla cumissiun da gestiun e dil cussegl da scola sco era las cumpetenzas dalla direcziun communal. Ina cumissiun per la revisiun costituziunala che sto vegnir eligida elavura il messadi davart la revisiun totala.»

Ils 31 da matg 2022 ei il termin da 90 gis per suttascriver l'iniziativa scadius. Tenor la decisiun da constataziun dall'administraziun communal ein 419 suttascripziuns valeivlas vegnidas inoltradas. Cun quei ein las premissas formalas (formulaziun dall'iniziativa, termin, diember da suttascripziuns) per la reussida dall'iniziativa ademplitas. En sia sesida dils 7 da zercladur 2022 ha la suprastanza communal constatau che l'iniziativa ei giuridicamein valeivla.

Ulteriur proceder

Tenor art. 22 al. 1 dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion sto il parlament communal tractar in'iniziativa valeivla sin il pli tard dudisch meins suenter ch'ella ei vegnida inoltrada.

Verificaziun dalla valeivladad materiala tras il parlament communal

En in'emprema fasa sto il parlament verificar la valeivladad materiala dall'iniziativa. Quei prescriba art. 24 dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion.

Art. 24 Iniziativas illegalas

¹ Iniziativas cun in cuntegn illegal vegnan buca suttamessas alla votaziun dil pievel.

² Davart l'illegalitad decida il parlament communal sin proposta dalla suprastanza communal. La suprastanza communal communicescha a scret als iniziants davart la decisiun dil parlament communal cun indicar las raschuns.

La constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion explichescha buca, cura ch'ina iniziativa ei illegala. Ina lescha davart ils dretgs politics che reglass quella damonda sco era il proceder cun tractar in'iniziativa maunca ella vischnaunca dad Ilanz/Glion.

Tenor la teoria e giurisdicziun generala ei in'iniziativa nunvaleivla ni illegala secund la terminologia communal, sche siu cuntegn sa buc esser object dad in'iniziativa dil pievel. Plinavon eis ella nunvaleivla resp. illegala, sch'ella:

- mantegn buca l'unitad dalla fuorma ni dalla materia;
- stat evidentamein en cuntradicziun cun il dretg surordinau;
- ei buca realisabla;
- prevesa ina retroactivitad che corrispunda buc als principis dil stadi da dretg.

Per munconza d'ina reglamentaziun corrispudenta ella constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion sa vegnir renviu en quei punct ad art. 14 dalla constituziun cantunala (DG 110.100).

Art. 14 Nunvalaivladad

¹ Ina iniziativa è totalmain u parzialmain nunvalaivla, sch'ella:

1. na mantegna betg l'unitad da la furma u da la materia;
2. stat evidentamain en cuntradicziun cun il dretg surordinà;
3. n'è betg realisabla;
4. prevesa ina retroactivitad che na correspunda betg als princips dal stadi da dretg.

² Ella po vegnir declarada per parzialmain nunvalaivla, sche la voluntad da las iniziantas e dals iniziants na vegn betg sfalsifitgada tras quai e sch'ina unitad raschunaivla resorta dal project.

Reglamentaziuns semeglientas anflan ins ellas constituziuns communalas da differentas vischnauncas grischunas (p.ex. vischnaunca da Domat/Ems, vischnaunca da Tavau).

L'iniziativa inoltrada ei permessa quei che pertucca il cuntegn tenor art. 21 al. 1 lit. a dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion. Tenor quel san ins pretender cun in'iniziativa ina revisiun totala ni parziale dalla constituziun.

L'unitad dalla fuorma e dalla materia ei medemamein dada. L'iniziativa ei formulada sco proposta generala ed il cuntegn resp. la materia dall'iniziativa ei l'examinaziun completa dalla constituziun. El rom dalla revisiun totala proponida dalla constituziun communal duein cunzun vegnir examinadas la structura dallas autoritads (parlament communal ni radunonza communal), las modalitads d'elecziun e las cumpetenzas dallas singulas autoritads. En cass d'ina revisiun totala dalla constituziun communal eis ei evident che tut las disposiziuns dalla constituziun communal vegnan examinadas arisguard lur opportunitad ed efficienza. Il tema dalla revisiun totala dalla constituziun communal ei la constituziun en sia totalitad. Per quei motiv prevesan differentas constituziuns cantunales ch'ina declaraziun da nunvaleivladad dad in'iniziativa per ina revisiun totala d'ina constituziun seigi esclusa pervia dalla violaziun dil principi dall'unitad dalla materia (p.ex. constituziun cantunala dil cantun da Turitg). L'iniziativa inoltrada ei ni buca realisabla ni stat evidentamein en cuntradicziun dun il dretg surordinau. Sebasond sin art. 2 dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion ha la vischnaunca el rom dalla legislaziun dalla confederaziun e dil cantun il dretg d'administraziun autonoma. Cheutier s'auda era il dretg da disponer autonomamein dallas structures d'organisaziun dalla vischnaunca. Per finir cuntegn l'iniziativa en fuorma d'ina proposta generala neginas disposiziuns concretas che prevesessen ina retroactivitad che corrispundess buc als principis dil stadi da dretg.

Sin fundament dils motivs presentai propona la suprastanza communal al parlament communal da constatar la valeivladad materiala dall'iniziativa inoltrada.

Approbaziun ni refusa dalla damonda d'iniziativa

Art. 22 al. 2 dalla constituziun dalla vischnaunca dad Ilanz/Glion determinescha che l'iniziativa stoppi vegnir suttamessa alla votaziun all'urna enteifer in onn e miez dapi l'inoltraziun. Ei sa vegnir suttamess ina cunterproposta.

Art. 22 Procedura tier iniziativas

¹ In'iniziativa valeivla sto vegnir tractada entras il parlament communal sil pli tard enteifer dudisch meins suenter ch'ella ei vegnida inoltrada.

² L'iniziativa ei da suttametter alla votaziun dil pievel enteifer in onn e miez suenter ch'ella ei vegnida inoltrada. Ei sa vegnir fatg ina cunterproposta.

Da principi decida il parlament communal davart l'approbaziun ni la refusa dalla damonda d'iniziativa. En cass che quella vegn refusada ei ina votaziun all'urna stringenta. En cass che la damonda d'iniziativa vegn approvada sa il parlament communal far ina cunterproposta resp. ina proposta e suttametter quella per la decisiun alla votaziun all'urna. La proposta sto denton vegnir fatga al pievel enteifer in onn e miez dapi l'inoltraziun dall'iniziativa.

Tenor experientscha drova l'elavuraziun d'ina proposta per ina revisiun totala d'ina constituziun communal bia temps. Igl'emprems ston ins installar ina cumissiun predeliberonta. Suenter sto quella s'occupar cun la revisiun sco tala ed elavurar in sboz dalla constituziun per mauns dil parlament. Pér cura ch'il parlament ha approvau il sboz dalla constituziun, san ins far la votaziun all'urna. Per motivs da temps e per raschuns che pertuccan l'economia dalla procedura cussegia la suprastanza communal perquei da realisar igl'emprems ina votaziun all'urna concernent la damonda, sch'ina revisiun totala dalla constituziun communal ei insumma giavischada. Mo sche la populaziun dalla vischnaunca giavischa ina tala, duess ins installar ina cumissiun per elavurar la nova constituziun. Aschia san ins impedir prelavur inutila.

Proposta

Sin fundament dallas explicaziuns precedentas fa la suprastanza communal las suandontas propostas al parlament:

- entrar sin il project;
- constatar la valeivladad dil cuntegn dall'iniziativa dil pievel;
- acceptar l'iniziativa per mauns dalla votaziun all'urna.

Ilanz/Glion, ils 10 da november 2022

Suprastanza communal Ilanz/Glion